

Výjezdní seminář z obchodního práva
Úsvit nové obchodněprávní judikatury?

13. – 15. dubna 2018

**Jmenování opatrovníka obchodní korporaci ve světle usnesení
Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 396/2016**

Soňa Soukupová

3. ročník PF UK

Resumé

Práce se zabývá problematikou jmenování opatrovníka obchodní korporaci v případě, kdy její statutární orgán nemá dostatek členů potřebných rozhodování. Po stručném úvodu do opatrovnictví právnických osob je pozornost věnována především kolizi příslušné právní úpravy občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. Ten, na rozdíl od obecné úpravy, obsahuje v případě kapitálových společností a družstva zvláštní ustanovení, která o možnosti jmenovat společnosti opatrovníka mlčí. Vystává zde otázka, zda je v poměrech výše zmíněných společností ustanovení občanského zákoníku subsidiárně aplikovatelné, anebo je jeho použití s ohledem na pravidlo „lex specialis derogat legi generali“, spolu s možností jmenovat dané společnosti opatrovníka, vyloučeno.

Práce tuto otázku zodpovídá na základě rozboru usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 396/2016, který se danou problematikou zabýval v poměrech akciové společnosti. Došel k závěru, že obecná úprava občanského zákoníku subsidiárně použita být může. Kapitálovým společností, a analogicky zřejmě i družstvu, lze tudíž v případě chybějících členů statutárního orgánu za určitých podmínek opatrovníka jmenovat. Soudy musí však vždy zkoumat jednotlivé případy dle konkrétních okolností a až na základě jejich samostatného posouzení zvolit to nejvhodnější řešení.

1. Úvod a cíl práce

Tato práce si klade za cíl zodpovědět otázku, zda lze v případě chybějících členů statutárního orgánu jmenovat všem typům obchodní korporace opatrovníka dle § 165 odst. 1 občanského zákoníku¹ (dále jen „**ObčZ**“). Zvláštní úprava akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným a družstva v zákoně o obchodních korporacích² (dále jen „**ZOK**“) o možnosti jmenování opatrovníka v tomto případě mlčí, což vyvolalo diskuzi, zda se obecná úprava § 165 odst. 1 ObčZ na tyto typy obchodních korporací subsidiárně vztahuje, anebo se uplatní zásada „*lex specialis derogat legi generali*“ a aplikace tohoto ustanovení je vyloučena.

Nejprve se budu obecně zabývat úlohou opatrovníka právnických osob a rozsahem jeho práv a povinností dle ObčZ. Podrobněji se zaměřím na okolnosti, za kterých lze opatrovníka právnické osobě jmenovat dle § 165 odst. 1.

Dále se budu věnovat speciální úpravě ZOK, která se v případě kapitálových společností a družstva v situaci, kdy statutární orgán společnosti nemá dostatečný počet členů k rozhodování a nikdo s právním zájmem nepodá návrh na jejich doplnění, zmiňuje pouze o možnosti zrušení společnosti a její likvidaci. Zaměřím se především na ustanovení § 443 ZOK, týkající se akciové společnosti, a jeho kolizi s § 165 odst. 1 ObčZ, a to ve světle usnesení Nejvyššího soudu ze dne ze dne 13. července 2016, sp. zn. 29 Cdo 396/2016, které se danou problematikou zabývá.

Nakonec shrnu závěry výše zmíněného usnesení a zaujmu k němu vlastní stanovisko.

2. Opatrovnictví právnických osob v občanském zákoníku

Právní základ pro opatrovnictví obchodních korporací tvoří vybraná ustanovení ObčZ. Ustanovení § 457 až § 464 upravují opatrovnictví obecně, tedy společně jak fyzické, tak právnické osoby. Dle § 457 opatrovnictví sleduje ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv. Opatrovníkovi náleží dle § 461 v případě správy jmění právnické osoby běžná správa takového jmění. V případě, že by se nejednalo o běžnou záležitost, k naložení se

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

² Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

jměním zastoupeného je zapotřebí schválení soudu. Za správu jmění může dle § 462 požadovat opatrovník odměnu, o jejíž výši rozhodne s přihlédnutím k nákladům správy, k hodnotě spravovaného majetku a k výnosům z něho, jakož i časové a pracovní náročnosti správy, soud. Ten také určí rozsah opatrovníkových práv a povinností.

Ustanovení týkající se opatrovnictví právnické osoby jsou v ObčZ dále zakotveny v § 486 až § 488. Dle § 486 odst. 2 může soud jmenovat opatrovníkem pouze osobu splňující podmínky stanovené pro způsobilost být členem statutárního orgánu. Z § 487 odst. 1 plyne, že pro práva a povinnosti opatrovníka právnické osoby se obdobně použijí ustanovení o právech a povinnostech člena statutárního orgánu. Dle § 487 odst. 2 soud opatrovníkovi uloží, aby s odbornou péčí usiloval o řádné obnovení činnosti statutárního orgánu právnické osoby.

2.1 Jmenování opatrovníka právnické osobě

Okolnosti, za kterých soud právnické osobě v případě chybějících členů statutárního orgánu opatrovníka jmenuje, jsou stanoveny v § 165 odst. 1 ObčZ:

„Nemá-li statutární orgán dostatečný počet členů potřebný k rozhodování, jmenuje na návrh toho, kdo osvědčí právní zájem, chybějící členy soud na dobu než budou noví členové povoláni postupem určeným v zakladatelském právním jednání; jinak soud jmenuje právnické osobě opatrovníka, a to i bez návrhu, kdykoli se o tom při své činnosti dozví.“

Osobou mající právní zájem se rozumí kdokoli, kdo osvědčí vztah k právnické osobě. Vždy jsou to její členové. Mohou to být ale i jiné osoby, například zaměstnanci nebo věřitelé.³ Z ustanovení plyne, že pokud žádná osoba mající právní zájem návrh na doplnění chybějících členů nepodá, jmenuje soud právnické osobě opatrovníka, kdykoli se o tomto nedostatku při své činnosti dozví.

3. Opatrovnictví obchodních korporací v zákoně o obchodních korporacích

Zvláštní úprava ZOK, na rozdíl od té obecné dle § 165 odst. 1 ObčZ, o možnosti stanovení opatrovníka společnosti s chybějícími členy statutárního orgánu mlčí. Zaměříme-li se na

³ LAVICKÝ a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§§ 1-654). Komentář. 1. vyd. 2014. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

akciovou společnost, zánik funkce členů představenstva je spolu se způsobem jejich doplnění upraven v § 443 ZOK:

„V případě smrti člena představenstva, odstoupení z funkce, odvolání anebo jiného ukončení jeho funkce zvolí příslušný orgán do 2 měsíců nového člena představenstva. Nebude-li z důvodů uvedených ve větě první představenstvo schopno plnit své funkce, jmenuje chybějící členy soud na návrh osoby, která na tom má právní zájem, a to na dobu, než bude řádně zvolen chybějící člen nebo členové, jinak může soud společnost i bez návrhu zrušit a nařídit její likvidaci.“

Analogickou úpravu najdeme v případě společnosti s ručením omezeným v § 198 odst. 3 ZOK a v případě družstva v § 713 ZOK. Ani jedno z výše uvedených ustanovení se nezmiňuje o možnosti stanovit společnosti opatrovníka.

Z § 443 ZOK na první pohled plyne, že v případě nepodání návrhu na doplnění chybějících členů představenstva osobou mající právní zájem, může soud akciovou společnost beze všeho zrušit a nařídit její likvidaci. Vzhledem k tomu, že ZOK je vůči ObčZ lex specialis, zde vyvstává otázka, jestli je v tomto případě vyloučena aplikace ustanovení § 165 odst. 1 ObčZ, umožňující jmenovat právnické osobě do doby řádného jmenování chybějících členů představenstva opatrovníka. Touto otázkou, tedy kolizí § 165 odst. 1 ObčZ a § 443 ZOK, a otázkami s tím spojenými, se zabýval Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 13. července 2016, sp. zn. 29 Cdo 396/2016⁴.

4. Usnesení Nejvyššího soudu 29 Cdo 396/2016

Nejvyšší soud v daném rozhodnutí došel ke směrodatným závěrům, určujícím současnou aplikační praxi. Je proto nutné nastínit podstatné okolnosti řízení a shrnout jeho závěry.

Krajský soud v Českých Budějovicích jmenoval usnesením ze dne 18. prosince 2018, č.j. 13 Cm 1084/2014-90, opatrovníkem společnosti CB – MERCURY CENTER, a.s. (dále jen „**Společnost**“) Mgr. V. P. Doplnujícím usnesením poté opatrovníkovi uložil, aby s odbornou péčí usiloval o řádné obnovení činnosti statutárního orgánu Společnosti. Vyšel přitom z toho, že:

⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2016, sp. zn. 29 Cdo 396/2016, ECLI:CZ:NS:2016:29.CDO.396.2016.1. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

- (i) Společnost nemá žádného člena představenstva;
- (ii) byl zjištěn hrozící úpadek P. T., jednoho z akcionářů Společnosti (dále jen „**Dlužník**“);
- (iii) insolvenčním správcem Dlužníka byl ustanoven JUDr. Ing. M. K. (dále jen „**Navrhovatel**“);
- (iv) navrhovatel pojal do soupisu majetkové podstaty Dlužníka deset kusů kmenových akcií Společnosti v hodnotě 100.000 Kč (dále jen „**Akcie**“);
- (v) navrhovatel podal návrh na jmenování Mgr. V. P. opatrovníkem Společnosti s tím, že pokud by nadále trval stav, kdy představenstvo nemá dostatečný počet členů, mohlo by dojít ke snížení hodnoty akcií.

Na základě výše uvedených skutečností soud prvního stupně konstatoval, že navrhovatel osvědčil právní zájem, jelikož hodnota Akcií je za současného stavu, kdy představenstvo není usnášeníschopné, opravdu v možném ohrožení. Návrhu vyhověl a Společnosti jmenoval opatrovníka.

4.1 Argumentace Vrchního soudu

Proti usnesení a doplňujícímu usnesení soudu prvního stupně podala Společnost odvolání k Vrchnímu soudu, který následně v rozsudku změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že návrh na jmenování opatrovníka zamítl.

Odvolací soud své rozhodnutí odůvodnil tvrzením, že ustanovení § 165 odst. 1 ObčZ je „plně zahrnuto“ v § 443 ZOK a je proto ze systematického hlediska vyloučeno, aby byl akciové společnosti jmenován opatrovník dle § 165 odst. 1 ObčZ. Toto prý potvrzuje i rozdílná dikce obou ustanovení, kdy v případě § 165 odst. 1 ObčZ soud nemá jinou možnost, než společnosti opatrovníka stanovit, zatímco v případě § 443 ZOK je zrušení společnosti a její následná likvidace pouze jednou z možností. Dalším argumentem odvolacího soudu pro zamítnutí návrhu na jmenování opatrovníka byla skutečnost, že vedle řízení vedeného v projednané věci bylo u Krajského soudu v Českých Budějovicích souběžně vedeno řízení o jmenování chybějících členů představenstva Společnosti. Dle odvolacího soudu probíhající řízení o jmenování chybějících členů statutárního orgánu vylučuje jmenování opatrovníka dle § 165 odst. 1 ObčZ.

4.2 Argumentace a závěr Nejvyššího soudu

Proti výroku odvolacího soudu o zamítnutí návrhu na jmenování opatrovníka Společnosti podal Navrhovatel dovolání, které bylo označeno jakožto přípustné dle § 237 občanského soudního řádu⁵ (dále jen „OSŘ“).

Dovolací soud poukázal na své usnesení ze dne 20. dubna 2016, sp. zn. 29 Cdo 3899/2015⁶, ve kterém se podobnou otázkou zabýval v poměrech společnosti s ručením omezeným. Dospěl v něm k závěru, že ačkoliv soud může v případě zániku funkce jednatele společnost zrušit a nařídit její likvidaci, není tím vyloučena možnost, aby společnosti jmenoval opatrovníka dle § 165 odst. 1 ObčZ, uzná-li to vzhledem ke konkrétním poměrům společnosti za vhodnější.

Tento závěr se analogicky prosadí i v poměrech akciové společnosti, jelikož i pro tu platí, že ačkoliv je jmenování opatrovníka pouze krajním řešením a v žádném případě nemá sloužit k řešení sporů mezi akcionáři⁷, stále je to méně radikální řešení než zrušení společnosti a její následná likvidace, a proto v určitých případech i vhodnější. Závěry odvolacího soudu v této věci označil tedy dovolací soud za nesprávné.

Dovolací soud nesouhlasí ani se závěrem odvolacího soudu, že probíhající řízení o jmenování chybějících členů představenstva automaticky vede k zamítnutí návrhu na jmenování opatrovníka dle § 165 odst. 1 ObčZ. Přestože soud může na základě konkrétních okolností z různých důvodů návrh na jmenování opatrovníka zamítnout, povede zahájení řízení o jmenování chybějících členů představenstva obvykle ke spojení věcí dle § 112 OSŘ. Tak bude možné v případě zamítnutí návrhu na jmenování chybějících členů představenstva jmenovat v rámci téhož řízení opatrovníka dle § 165 odst. 1 ObčZ, resp. v případě vyhovění návrhu na jmenování chybějících členů představenstva návrh na jmenování opatrovníka dle § 165 odst. 1 ObčZ zamítnout. Jen výjimečně lze dle dovolacího soudu uvažovat o přerušení řízení o jmenování opatrovníka dle § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ do doby rozhodnutí o jmenování chybějících členů představenstva. S přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu však

⁵ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 29 Cdo 3899/2015, ECLI:CZ:NS:2016:29.CDO.3899.2015.1. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4384/2015, ECLI:CZ:NS:2015:29.CDO.4384.2015.1. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

nelze vyloučit ani tento postup. Samostatným důvodem pro zamítnutí návrhu na jmenování opatrovníka každopádně nemůže být pouze probíhající řízení o jmenování chybějících členů představenstva, jak dovodil odvolací soud.

S ohledem na nesprávné právní posouzení Nejvyšší soud usnesení odvolacího soudu v rozsahu specifikovaném ve výroku zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení dle § 243e odst. 1 a 2 věta první OSŘ.

S ohledem na rozhodnutí Nejvyššího soudu v poměrech kapitálových společností lze dovodit, že v i případě družstva lze analogicky aplikovat § 165 odst. 1 ObčZ, jelikož ustanovení § 713 ZOK je, byť v poměrech družstva, obdobné jako § 198 odst. 3, respektive § 443 ZOK.

5. Závěr

Na základě výše zmíněných judikátů Nejvyššího soudu lze shrnout, že ustanovení § 165 odst. 1 odst. 1 ObčZ není v § 443 ZOK, respektive v § 198 odst. 3 ZOK, zahrnuto, a proto jej lze v případě kapitálových společností a analogicky zřejmě i družstva subsidiárně aplikovat. Z procesního hlediska bylo doplněno, že v případě probíhajícího řízení o jmenování chybějících členů představenstva je vyloučeno, aby byl společnosti jmenován opatrovník dle § 165 odst. 1 ObčZ dříve, nežli bude o jmenování členů představenstva rozhodnuto. Jakožto nejvhodnější řešení, a to i z pohledu hospodárnosti, vidí Nejvyšší soud spojení těchto paralelních soudních řízení do jednoho dle 112 OSŘ.

Zásadním bodem daného rozhodnutí je dle mého názoru apel, že soudy musí rozhodovat vždy dle konkrétních okolností jednotlivé společnosti. Jmenování opatrovníka nemá sloužit k řešení sporů mezi akcionáři, a pokud se společníci nejsou dlouhodobě schopni dohodnout na personálním obsazení statutárního orgánu, jeví se jako nejvhodnější řešení obchodní korporaci na návrh některého z nich zrušit dle § 93 písm. c) ZOK pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky, případně při splnění podmínek dle § 443 ZOK v případě akciové společnosti, respektive dle § 198 odst. 3. v případě společnosti s ručením omezeným, společnost zrušit i bez návrhu a nařídit její likvidaci⁸. V jiných případech může být naopak lepším řešením jmenovat společnosti opatrovníka. Přestože se jedná o poměrně zásadní ingerenci soudu do

⁸ PETRÁČEK, Vladimír. Aktuálně k opatrovnictví kapitálových obchodních korporací. EPRAVO.cz [online]. 2017 [cit. 4. 4. 2018] ID: 105501. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/aktualne-k-opatrovnictvi-kapitalovych-obchodnich-korporaci-105501.html>

poměrů společnosti, je to stále mírnější řešení, než společnost rovnou zrušit, a proto v některých případech vhodnější.

Osobně se s názory Nejvyššího soudu ztotožnuji, v praxi však vidím jmenování opatrovníka společnosti jakožto nejvhodnější řešení pouze v ojedinělých případech. Do budoucna by bylo vhodné možnost jmenovat kapitálovým společností a družstvu opatrovníka začlenit do ZOK, aby byla jeho aplikace prosta nejasností.

6. Prameny

Odborná literatura:

LAVICKÝ a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vyd. 2014. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

Normativní právní akty:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

Judikatura:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2016, sp. zn. 29 Cdo 396/2016, ECLI:CZ:NS:2016:29.CDO.396.2016.1. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 29 Cdo 3899/2015, ECLI:CZ:NS:2016:29.CDO.3899.2015.1. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4384/2015, ECLI:CZ:NS:2015:29.CDO.4384.2015.1. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 4. 2018].

Internetové zdroje:

PETRÁČEK, Vladimír. Aktuálně k opatrovnictví kapitálových obchodních korporací. EPRAVO.cz [online]. 2017 [cit. 4. 4. 2018] ID: 105501. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/aktualne-k-opatrovnictvi-kapitalovych-obchodnich-korporaci-105501.html>